

FORUM för
TRÄDGÅRDS
HISTORISK
FORSKNING

Bulletin

Nr 7 Forum för trädgårdshistorisk forskning 1998

Redaktören har ordet

och efterlyser frivilliga krafter med kunskap i hemsides-tillverkning! Forum börjar uppmärksammas alltmer internationellt och en hemsida skulle naturligtvis vara av stort intresse i ett sådant sammanhang. Medlemmar som har synpunkter på utförande, innehåll och kanske skulle vilja arbeta med detta projekt kan höra av sig till redaktionen.

Biblioteket växer. Under den senaste tiden har ett mindre antal böcker och särtryck skickats in till föreningens bibliotek från er medlemmar. Vi vet att det finns mer därute, så tveka inte att skicka in era bidrag till den trädgårdshistoriska forskningen.

Vi vill också påminna våra medlemmar som ännu ej har betalat årsavgiften för 1998 att göra det. Föreningen är mycket beroende av medlemsavgifterna för den löpande verksamheten - inga medlemsavgifter, ingen Nyhetsbulletin!

Nästa Bulletin beräknas komma ut i mars 1999. **Stoppdatum för notiser och längre manus är den 15 februari.**

red.

Forumnytt

Höstens årsmöte och forskarseminarium
Som alla medlemmar redan har fått information om kommer höstens årsmöte och forskarseminarium - med titeln "New aspects on the Public Park. Park and Park design in northern Europe" - att hållas på Riksantikvarieämbetet i Stockholm den 20 november. Vanligtvis är seminarierna

öppna enbart för föreningens medlemmar, men till höstens sammankomst har kallelse även gått ut till olika institutioner i landet där intresse kan tänkas finnas. Vi hoppas på ett stort uppslut!

Krapperrupsseminariet våren 97

Föreläsningarna från Krapperrupsseminariet våren 97 kommer som tidigare meddelats att tryckas. Arbetet med denna skrift ska påbörjas inom kort. Alla deltagare kommer att kontaktas för instruktioner och deadline.

Forum för trädgårdshistorisk forskning

c/o Ahrland
Kunskapsavd, RAÄ
Box 5405

114 84 Stockholm
tel: 08-51 91 85 39

asa.ahrland@raa.se

Information och ansökan om medlemskap till Forum på ovanstående adress.

Årsprenumeration på Bulletinen:

för privatpersoner 100 kr

för institutioner 200 kr

pg 41 14 60-9

Redaktionens adress:

Landgren

Byggmästaregatan 11 A

222 37 Lund

tel: 040-41 54 21

Stoppdatum för Bulletin nr 8, 15 febr -99

Bidrag helst via e-mail: asa.ahlklo@lpa.sl.se

Kalendarium

13 november

Parkens värden. Nationalstadsparken som minne, kapital och möjlighet.

Studiedag, Idrottshögskolan, Stockholm.

Ur inbjudan: "Stadens miljö diskuteras flitigt, inte minst i Sverige, där ett arkitekturpolitiskt program antagits av riksdagen och där frågor om stadens estetik och funktion blir alltmer uppmärksammade. Planerad utbyggnad av bl. a. infrastruktur har blottlagt skilda meningar och synsätt kring hur stadens kultur-, natur- och rekreationsvärden ska förvaltas. I detta sammanhang har stor uppmärksamhet riktats mot parken som en miljö där mötet mellan stad och natur äger rum, samtidigt som underlaget för diskussionen förnyats genom en växande internationell forskning om parken. Denna studiedag kring Parkens värden avser att låta dessa olika perspektiv för forskning, konst och debatt belysa och fördjupa diskussionen om vad parken egentligen är, vilka värden den står för och hur dessa ska förvaltas i konkurrens med andra samhällsvärden. Primärt gäller diskussionen Nationalstadsparken-Ekoparken i Stockholm och Solna, men inläggen har en vidare syftning och temat är tillämpligt på andra parker och stadsnära gröna miljöer." Bland talarna återfinns bl a Eva Nordensson, Pontus Grate, Sverker Sörlin, Erland Mårald, Thorbjörn Andersson, Åsa Ahrlund och Peter Schantz.

För ett begränsat antal deltagare visas också utställningen *Från Ulriksdal till Bellmansro - Konstnärer i Nationalstadsparken under 300 år* på Waldemarsudde i anslutning till seminariet.

Arrangörer är Haga-Brunnsvikens Vänner, Idrottshögskolan och Avd. för miljöhistoria, Umeå Universitet. För information och anmälan (senast 6 november) kontakta Jackie Blomkvist, Idrottshögskolan, Box 5626, 114 86 Stockholm. Tel. 08/402 22 00 Fax,. 08/402 22 80, e-mail: jackie.blomkvist@ihs.se.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård har en programpunkt kvar på året. Den 17 november träffas man på Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin, Drottninggatan 95B i Stockholm för en bildvisning från årets resor och exkursioner. Eftersitts följer.

Mer information från föreningens kansli, Torsviksvägen 11, 181 34 Lidingö, tel: 08-765 20 81, fax: 08-765 60 54.

Återstoden av höstens program för *Havebrugshistorisk Selskab* ser ut som följer:

23 november kl. 19.30

Astrid E. Jørgensen "Den Geografiske Have i Kolding". Haveinspektør och landskapsarkitekt Jørgensen vil fortælle om planteskoleer Aksel Olsen's tanker bag etableringen af Den Geografiske Have, om havens situation i dag og om de tanker, hun har for havens fremtid.

Föreläsningen hålls på Rolighedsvej 23/2 i Köpenhamn.

27-28 februari 1999

The English Rural landscape
University of Oxford

The conference will demonstrate current approaches to the subject through a wide variety of contrasting English landscapes. All the speakers are contributors to the *Oxford Illustrated History of the English Landscape*, ed. by Joan Thirsk, which will be published by Oxford University press in spring 1999.

For information: Administrative Assistant Day and Weekend Schools, OUDCE, 1 Wellington Square, Oxford OX1 2JA. Tel: 01865/27 03 68

Dumbarton Oaks Symposia 1999 & 2000

(utdrag från Garden History Society Newsletter 53, Summer 1998)

Studies in Landscape Architecture at Dumbarton Oaks, Washington DC, will hold its 1999 symposium on "Bourgeois and Aristocratic Cultural Encounters in Garden Art" on 14th and 15th May, focusing on the impact of changing relationships between bourgeois and aristocrats upon the development of garden art.

The 2000 symposium will address the topic "Landscape Design and Experience of Motion" on 19th and 20th May.

Further information from: The Director of Studies in Landscape Architecture, Dumbarton Oaks, 1703 32nd Street NW, Washington, DC 20007, USA.

tel: 202 339 6460. e-mail: landscape@doaks.org

17-23 oktober 1999

Mexico City - Morelia - Guanajuato - Guadalajara

XII General Assembly of ICOMOS

World Congress of Conservation and Monumental Heritage.

To seminarer i Norge i helgen 28. mai - 1. juni 1999!

De som tror det ikke finnes hager i Norge, får herved mulighet til å rette opp sine vrangforestillinger. Fra det vårfriske Vestlandet med snødekte fjell og fruktblomstring langs dype fjorder til Østlandets/Oslos roligere dal-landskap, omkranset av skog: Få med deg begge deler i én langhelg! Togstrekningen over fjellet fra Bergen til Oslo er ansett for å være en av Europas vakreste. De to seminarene har ikke samme arrangør, men lar seg fint kombinere likevel. Du er selvsagt også velkommen til bare å være med på et av dem.

1. "Nordisk hagehistorisk seminar - hager i 1000 år" - Bergen 27.-30. mai

Bergen Museum/Botanisk institutt, Universitetet i Bergen inviterer til seminar i forbindelse med Muséhagens 100 års-jubileum, i dagene 27.-30. mai. Torsdag 27. mai blir det en dagsekskursjon til Baroniet Rosendal i Hardanger med Norges best bevarte renessansehage. Foredragene er lagt til fredag og lørdag 28. og 29. mai, med besøk i utvalgte hager i Bergen om kveldene. Søndag 30. mai blir det hagevandring på Nygårdshaugen og omvisning i Muséhagen.

Seminarer er fortsatt åpent for bidrag (eventuelt som poster) innenfor følgende temaer:

- Botaniske hager: Deres rolle før og nå, sikring av vekster, foredling, nyintroduksjoner, og framtidsperspektiver.
- Hagevekster: Introduksjoner, hvorfra og når, tildeling

eller planlagt, naturalisering.

- Hagehistorie basert på trykte og utrykte kilder, utgravninger og botaniske undersøkelser.
- Sentrale personer innen vår hagehistorie.

Språk: Skandinaviske. Utvalgte foredrag, poster etc. vil etter seminaret bli trykket i et eget volum i Bergens Museums skrifter. Endelig program sendes ut i løpet av januar 1999.

Informasjon om seminaravgift, felles middag, innkvartering etc. og preliminær påmelding (med eller uten foredrag/poster, senast 23 november):

1. aman. Dag Olav Øvstedal, Botanisk Institutt, Universitetet i Bergen, Allégaten 41, N-5007 Bergen, Norge. Tel. +47 5558 3345. Fax +47 5558 9667.

2. "Faglig grunnlag for restaurering og rekonstruksjon av historiske hager" - Oslo 31.mai-1.juni -

I direkte fortsettelse av arrangementet i Bergen, inviteres det til nok et hagehistorisk seminar i Oslo mandag 31. mai og tirsdag 1. juni, i forbindelse med at en bit av "Barokkhagen" ved Oslo Ladegård er gjenskapt etter et kart fra 1779. I seminaret vil vi se nærmere på bakgrunnen for denne beslutningen, og av Klaus Stritzke og Jens Hendeliowitz vil vi få høre om tilsvarende problemstillinger i Sverige og Danmark. "Barokkhagen" ligger på middelaldergrunn, og en rekke fagfolk har vært involvert i gjenskapingsprosessen, ikke minst arkeologer og historikere, som vil ha innlegg på seminaret. Prosjektmateriale for hagen blir grundig presentert, og vi vil ha en felles vandring i det ferdigstilte anlegget, som er under bygging september-desember 1998. Mandag kveld inviteres deltakerne også til en barokk festmiddag i Oslo Ladegård, en godt bevart bygning fra 1725, bygd på murene av den før-reformatoriske bispeborgen i Oslo. Vi ser fram til to spennende dager med mye diskusjon!

Informasjon om seminaravgift, innkvartering etc. og bestilling av brosjyre med program og påmeldingsskjema: "Restaurering og rekonstruksjon av historiske hager", Postboks 185 Økern, N-0510 Oslo, Norge. Tel. +47 2288 7323 eller +47 911 05 323.

Mette Eggen

Rapporter

Referat fra Jyllandsreisen 8.-10. juni 1998

Sommerens vakreste eventyr utspant seg i Øst-Jylland fra mandag til onsdag 8.-10. juni i år, i alle fall for de 5 svenske og 1 norske Forum-medlemmene som valgte å bli med Katarina Frost til hennes nye hjemtrakter, Randers og omegn. Sammen med "vertinnen" hadde Catharina Norlin, Åsa Klintborg Ahlklo, Maria Flinck, Inger Ernstsson, Åsa Åhrland og undertegnede tre ualmennelig innholdsrike dager i det frodige jyske kulturlandskapet. Regnet drev over de buktende bakker og daler mens vi kjørte fra sted til sted, men når vi steg ut av bilen, ble det oppholdsvær og tildels sol. Perfekt!

Vi startet i friluftsmuseet Den Gamle By i Århus, der gartner Gitte Røn viste oss gartneriet med sine vakkert utstilte skatter - samlingen av gamle potteplanter, som hun

har skrevet bok om, *Potteplanter fra oldemors tid*. Etter en interessant vandring med Gitte gjennom museets rekonstruerte hager, dro vi nordover via Randers til Møllerup, der Katarina Frost bor, og lot oss innkvartere. Kvelden og de to følgende dagene omfattet, foruten trivelige måltider hjemme hos Katarina, en serie spennende hageopplevelser. Det er ikke plass her til å gå i detaljer, bare en oversikt:

Karakteristisk for slottene, **Clausholm, Rosenholm og Gammel Estrup** (alle øst-sørøst for Randers), er at de er anlagt som vollsteder, der selve slottet er omgitt av en vollgrav og hagen er anlagt på flaten utenfor. Hagen ved Støvringgård slot har klareste renessansepreg med restene av et intrikat parterremønster fra tidlig 1700-tall, mens de tre sistnevnte, især Clausholm, er umiskjennelig barokk. Et helt annet preg hadde hagen ved Fussingø slot (vest for Randers), en landskapspark fra ca 1800 med slyngende stier, en lille sø og fremdeles rikholdige buskas. Ved Clausholm er **Det Jydske Haveselskab** flyttet inn, og en nyanlagt besøkshage skulle innvies i juli. Gammel Estrup omfatter også Dansk Landbrugsmuseum med **Landbrugsbotanisk Have**, innviet 1996.

Det som kanskje gjorde størst inntrykk på denne referent, var de hagen der Katarina tok oss med fordi hun som hagearkeolog hadde sett interessante spor og ville høre vår mening. En helt spesiell opplevelse ble gjennopdagelsen av den glemte landskapsparken ved Støvringgård slot, komplett med dam og bekkeløp, slyngende stier, gravhaug (?) og gjenvokst buskas! De seks Forum-medlemmenes bevegelser gjennom den jyske jungel og våre seiersrop da dammen ble påvist, burde vært filmet. Samt Katarinas brede smil over at hennes mistanker var blitt bekreftet! Et helt annet inntrykk gjorde besøket i **Gammelhave ved Fussingø**, nedenfor nåværende gårdsanlegg, på ei halvøy ute i Fussingø sø. Her ligger den opprinnelige renessansehagen og sover sammen med ruinene av det første slottet fra ca 1550, med konturene av parterrene såvidt synlige mellom de gamle lindealleene. Begge disse anleggene eigner seg utmerket for hagearkeologiske undersøkelser. Hva med et feltkurs, hvis Katarina kan få det til?

Inntrykkene fra reisen er mange: Først og fremst lærte vi mer om det store mangfoldet i dansk (les: nordisk) hagekunsthistorie. Dermed så vi at skjøtselsstandard og innholdsrikdom i de historiske hagen varierer, også i varmere strøk. Men Danmark er og blir et yndigt land, og vi takker Katarina så mye for at hun delte med seg av sin store entusiasme på denne måten. Til slutt oppfordres alle Forum-medlemmer til å besøke Katarina på hennes arbeidsplass i Kulturhistorisk Museum i Randers, - en egen opplevelse det óg!

Mette Eggen

Studier och forskning

Trädgårdsinventering i Stockholm

Stadsholmen AB, som äger och förvaltar fastigheter med stort kulturhistoriskt värde i Stockholms innerstad, har tagit initiativ till en inventering av sina trädgårdar och

gårdsmiljöer. Deras bygnadsbestånd består till största delen av trähus på Södermalm, ett flertal fastigheter i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden samt några enstaka hus på Norrmalm. Stadsholmens målsättning är att bevara och vårda de kulturhistoriska värdena som finns områdena. Eftersom ansvaret gäller miljöerna i sin helhet ingår även gårdar, trädgårdar och växter. Hittills har de haft dåliga kunskaper om utemiljöerna och därför tog Christina Liljeborg, Stadsholmens chef, kontakt med mig.

I april började jag arbetet med att dokumentera hur trädgårdarna ser ut idag och leta efter historiskt källmaterial om dem. Målet är att få ett underlag för skötselplaner för alla trädgårdar och gårdar. Några förfallna trädgårdar ska rekonstrueras eller återställas till ett äldre utseende medan de som sköts kontinuerligt kan fortsätta att utvecklas efter hyresgästernas egna initiativ. De fem månader jag arbetar i år räcker bara till trädgårdarna inom en del av Södermalm, Vita bergen, men förhoppningsvis får jag fortsätta med projektet i ett par år. Till min hjälp har jag en fotograf Jerry Malmberg, som också videofilmar rekonstruktionen av en trädgård.

Bland de trädgårdar jag arbetar med i år finns en malmgård vars hela trädgård finns kvar och som troligen fick sin form i början av 1700-talet. Jag har också tittat på en färgeriägares trädgård och gårdar till arbetarbostäder byggda av olika fabriksägare, samt ett område med fattigbebyggelse eller kåkar. Den trädgård vi ska rekonstruera har tillhört en slaktarmästare. På 1880-talet innehöll den fruktträd, blommande buskar och blomrabatter mellan sandgångar. Idag finns bara lusthuset, två hästkastanjer, rotskott av en lind och några taniga syrener och schersminer kvar.

Den här trädgårdsinventeringen har också gjort att museerna i Stockholms stadsmuseum äntligen börjat intressera sig för annat än bara hus. Stadsmuseet står för en del av inköpen av gamla bilder och de kommer även att arkivera alla fotonegativ och originalritningar. Hela dokumentationen görs i två exemplar och det ena kommer att förvaras på museet för att det ska bli tillgängligt för forskare och allmänheten.

Maria Flinck

De internordiske, tvärfagliga seminarer om studiet af haver og havekunst ved Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet.

Det tredje forskningsseminar i rækken afholdes i efteråret 1999 eller foråret 2000. Det sker under titlen NYE ASPEKTER PÅ STUDIET AF HAVER OG HAVEKUNST. Nærmere oplysninger om arrangementet vil blive udsendt senere.

Planlægningsgruppen

Havehistorisk forskning ved Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet

En kort præsentation

Klassisk arkæologi

Inge Nielsen, seniorforsker, dr.phil.

Forskningsfelt: hellenismen. Det har været en udbredt opfattelse, at haver ved religiøs og offentlig arkitektur i Grækenland, har dannet forbillede for haver ved romerske villaer og rige privathuse i senrepublikken og den tidlige kejsertid. I forbindelse med omfattende undersøgelser af paladsanlæg i de riger, der opstod efter Alexander den Stores død, har Inge Nielsen også fokuseret på de tilhørende, ofte meget store haver. Med baggrund i disse undersøgelser rejser hun spørgsmålet, om det ikke snarere er disse paladshaver der dannede forbillede? I forbindelse med de gradvise erobringer af de tidligere græske områder fik romerne direkte kendskab til de rige havetraditioner der fandtes der, både hvad angår lukkede gårdhaver og parker omkring paladserne.

Nordisk arkæologi

Iben Skibsted Klæsøe, forskningsadjunkt, ph.d.

Forskningsfelt: den tidlige europæiske middelalder (ca. 500-1200 e.kr.) og vikingetiden (ca. 700-1100) I studiet af forhistoriens og middelalderens hortuskultur har kilderne været ornamentale planteudsmykninger, afbildninger i kirkerne, illuminerede lovttekster samt skriftlige beretninger om havekultur i samtidens lovttekster og digterkunst. Skibsted Klæsøe inddrager også arkæologiske og naturvidenskabelige forskningsresultater til støtte ved analyser af de kunstneriske, kulturhistoriske og skriftlige vidnesbyrd om middelalderens landbrugskultur, plante- og havebrug.

Ulla Lund Hansen, lektor, dr.phil.

Forskningsfelt: yngre romersk jernalder (ca. 200-400 e.kr.). Spørgsmålet der interesserer Lund Hansen er hvornår havebruget blev introduceret i Danmark? Traditionelt har man ment at det var munkene der var ansvarlige for havebrugets udbredelse; men måske startede den udvikling allerede adskillige århundreder tidligere, i yngre romersk jernalder. I de første århundreder e.kr. var påvirkningen fra Romerriget, til områderne udenfor de nordlige grænser, stærk, og et iøjnefaldende træk var omstrukturering af gårdanlæggene efter provinsromersk forbillede. Et eksempel herpå er de store indhegnede gårdarealer ved et anlæg i Vorbasse (Jylland). Perioden var præget af ekspanderende landbrug og Lund Hansen rejser spørgsmålet om det gav sig udslag i import af kulturplanter sydfra, og om der var tale om have dyrkning på dele af de store gårdarealer? Endnu er det ikke muligt at sige noget entydigt om sagen, men målrettede udgravninger, pollenanalyser og lignende vil måske ændre billedet.

Europæisk etnologi

Kirstine Damsholt, adjunkt, ph.d.

Forskningsfelt: den patriotiske og nationale diskurs. Det er diskursanalyserne der har dannet baggrund for Kirstine Damsholts interesse for studiet af haver. I en analyse af Mindelunden ved Jægerspris ser hun haven som et eksemplarisk udtryk for patriotisme, både hvad angår de bagvedliggende ideer og havens form og opbygning. For øjeblikket arbejder Damsholt med historikeren Christian Molbechs værk *Ungdomsvandring i mit fødeland* (1811).

I bogen skildrer han en række af samtidens haver og i begyndelsen er han, som det kunne forventes, begejstret for stemningshaven og kritisk overfor barokhaven. Efterhånden bliver forfatteren imidlertid mere kritisk over for de "internationale" stemningshaver og taler i stedet for nationale haver. Damsholt ser Molbeck som en overgangsfigur i mellem den patriotiske og den nationale diskurs, idet hans tekst afspejler modsætningen mellem de to diskursers kulturbegreber.

Erik Kalsgård Poulsen, ekstern lektor, mag.art.
Forskningsfelt: etnologi og havehistorie, fransk havekunst i perioden ca. 1600-1800. Kalsgård Poulsen har arbejdet med flere forskellige problemstillinger: havehistoriens faghistorie, kildeproblematik, og undersøgelser af kulturvidenskabelige teorier og metoders anvendelighed i studiet af haver og havekunst. Han har endvidere arbejdet med en etnologisk kulturanalyse af havekunstens betydning og funktion ved hoffet og det adelige aristokrati i det 17. og 18. århundredes Frankrig, samt med undersøgelser af danske bonde- og landbohaver, primært fra perioden ca. 1870 til 1930.

Trädgårdsarkeologi på nätet

Som undertecknad har meddelat i tidigare Bulletiner pågår sedan några år tillbaka trädgårdsutgrävningar i den s.k. Livias villa utanför Rom. Resultaten från undersökningarna av trädgårdarna i villan, som tillhörde kejsar Augustus gemål Livia, finns att studera på projektets egen hemsida, adress www.arkeologi.uu.se/primaporta/. Hemsidan uppdateras kontinuerligt och när grävningarna återupptas till sommaren nästa år kan man följa dem dag för dag via hemsidan.

Lena Landgren

Forskarforum

Tjänster och uppdrag

Bokanmälningar

Åsa Ahrlund

Trädgårdsväxter i historiska källor. En metodstudie av källmaterialet kring Övedskloster.

MOVIUM i samarbete med Riksantikvarieämbetet, Byggforskningsrådet och Institutionen för landskapsplanering Alnarp, SLU.

Stad & Land nr 152:1997 (80s)

ISBN 91-576-5398-4/ISSN 0280-4549

Pierre Arizzoli-Clementel

Views and Plans of the Petit Trianon at Versailles

Hbk., 98 pages, 36 colour illus.

Alain de Gourcuff, 1998.

£74/\$125.

Theresa Craig

Edith Wharton. A House full of Rooms: Architecture, Interiors and Gardens.

Hbk., 208 pages. 100 colour and 100 b&w illus.

Monacelli Press, 1996.

£36/\$60.

Marcello Fagiolo

Roman Gardens: Villas of the Countryside

Hbk., 264 pages, 240 colour illus.

Monacelli Press, 1997.

£52/\$86.

Garden History

vol. 26, nr. 1, summer 1998

ISSN 0307-1243

Detta nummer är dedicerat till John Hooper Harvey (1911-1997). Här återfinns bl.a. en förteckning över hans samlade skrifter inom trädgårdshistoria och andra närliggande ämnesområden.

Penelope Hobhouse

Gardens of Italy

Pbk., 144 pages, colour throughout

Mitchel Beazley, 1998

£19/\$32.

Silvia Landsberg

The Medieval Garden

Pb, 144 pages, colour and b&w illus.

British Museum Press (Hb 1995) 1998.

ISBN 0-7141-0590

£ 9.99, Dk, 169.

(se recension i detta nummer av Bulletinen)

Gerard Mabilie

Views of the Gardens at Marly.

Louis XIV: royal gardener

Hbk., 249 pages, 118 colour illus.

Alain de Gourcuff, 1998.

£63/\$105

Charles Quest-Ritson

Gardens of Germany

Pbk., 144 pages, colour throughout.

Mitchel Beazley, 1998.

£19/\$32.

Michel Saudan og Silvia Saudan-Skira

From Folly to Follies.

Discovering the World of Gardens

Hb, 237 pages, colour and b&w illus.

Benedikt Taschen Verlag GmbH (1987), 1997.

ISBN 3-8228-8275-5

Sylvia Saudan-Skira og

Michel Saudan

Orangeries: Palaces of Glass: Their History and Development

Hbk., 216 pages, 283 colour and b&w illus.

Taschen, 1998, £20/\$33.

Roy Strong
*The Renaissance
Garden in England*
Pbk., 144 colour and b&w illus.
Thames and Hudson, 1998.
£22/\$37.

Patrick Taylor
Gardens of France
Pbk., 144 pages, colour throughout.
Mitchel Beazley, 1998.
£19/\$32.
(se recension i dette nummer av Bulletinen)

✓ *Trädgårdar i Norden*
Nordisk Bygd nr. 10
(Nordiska förbundet för kulturlandskap)
ISSN nr. 0908-911X

Recensioner

Garden Pavilions and the 18th Century French Court

Eleanor P. DeLorme

pp. 320

Antique Collectors' Club 1996

ISBN 1 85149 189 9

Forfatteren er ekspert i fransk kunst og har blandt andet undervist på Wellesley College, Massachusetts og på Harward University.

Som titlen angiver handler DeLormes bog om havebygninger, og det i bredeste forstand. Det drejer sig om lysthuse, belvedrer, eremitager og konstruktioner som pagoder, templer, telte, grotter, bondehuse og mejerier. Med er også sale og kabinetter i havernes bosquetter, samt midlertidige løvsale, opført i haver eller på offentlige pladser.

Bogen er bygget kronologisk op og perioden strækker sig fra ca. 1660 til 1800. De første kapitler handler om den franske havekunst, og om de bygninger der fandtes i Louis XIV's haver. De største, Menageriebygningen, Trianon de Porcelaine, Trianon de Marbre og Grotte de Thetis ved Versailles, samt pavillonerne ved Marly får tildelt mest plads; men med er også de løvsale der blev opført til brug ved solkongens legendariske havefester. Efter denne indledning følger 21 kapitler om det 18. århundrede. Her er perspektivet bredere og ud over bygninger i de kongelige lysthaver, inddrages også tilsvarende i fyrstelige og aristokratiske anlæg. Fra den lange række kan nævnes marquise de Pompadours eremitager og havebygningerne ved Choisy og Bellevue, duc de Richelieus Hannover-pavillon og Comte d'Artois' Bagatelle. Blandt de øvrige anlæg er der en del som måske ikke er så kendte i den brede havehistoriske sammenhæng. Nogle af de mest bemærkelsesværdige er Chanteloup, Lunéville, Ménars, Louveciennes, Méréville og Rambouillet.

DeLorme indgangsvinkel er ikke den traditionelle kunsthistoriske, hvor de enkelte objekter behandles auto-

nomt, og hvor deres formål og betydning i den bredere sammenhæng let sløres. I stedet præsenterer forfatteren de mange bygningskonstruktioner "against the canvas of the age", indenfor det hun kalder en "socialhistorisk" ramme. Kulturhistorisk vil nok være mere præcist, for læseren føres med sikker hånd ind i det 17.- og 18. århundredes kongelige og aristokratiske miljø. Forfatteren giver et levende indblik i den brede sammenhæng de mange haver og deres bygninger kan anskues i. De toneangivende haveejere og de kunstnere der arbejdede med anlæggene og deres indretning præsenteres, og man må forbavses over den opfindsomhed og det engagement der blev lagt for dagen. Dronning Marie Antoinette bestemt ikke var den eneste der ødslede store summer for at omsætte sine ønsker til virkelighed, snarere tværtimod. Et eksempel fra DeLormes righoldige persongalleri er duc de Penthièvre søn af comte de Toulouse, sønnesøn af Louis XIV. Denne prins var Frankrigs rigeste mand og sammen med velgørenhed var haver hans store lidenskab. Som ældre foretrak han at bo på landet, hvor han på skift kastede sig over arbejdet med haverne ved de mange herresæder der var i hans eje. Ved château de Armainvilliers fik han således opført en stor tyrkisk pavillon i tre dele, udstyret med kuppeltag, kronet med halvmåner og flankeret med minareter, I stueetagen var der et billardrum og et bad udsmykket med kunstige klippepartier. I haven ved château de Valency blev der blandt andet opført et ægyptisk tempel, tyrkiske kiosker og bondehuse. Prinsen opfattede château de Rambouillet som sit egentlige hjem, og her begyndte han i 1780 at anlægge en landskabshave i forlængelse af det oprindelige arkitektoniske anlæg. Et parti af sidstnævnte er på smukkeste vis udødeliggjort i Fragonards berømte maleri Fête de Rambouillet (1782). Den nye landskabshave anlagde de Penthièvre for at glæde sin svigerdatter princesse de Lamballe, nær veninde med dronningen og overhofmesterinde ved hendes hof. I haven lod han i 1778 opføre en af Frankrigs mest berømte lysthuse. Det var Chaumière des Coquillages (konkylie hytten). Udefra kunne det såmænd godt ligne et skur til haveredskaber; men når den besøgende trådte indenfor stod vedkommende i en luksuriøs salon, af form som en rotunde med hvælvet loft. Vægge, loft, pilastre, kornicher, udsmykninger i form af medaljoner med blomster og frugter, alt var lavet af forskellige farvestrålende muslingskaller, konkylier, perlemor, marmor og klinker. Bagved salonen lå et uhyre elegant lille boudoir. Når prinsessen satte sig ved toiletbordet kom to mekaniske dukker ud af et skab. De præsenterede hver en bakke, hvorpå der stod parfume og pudder. Få år senere købte Louis XVI Rambouillet og det var baggrunden for at der i samme have findes en anden bygning som også regnes blandt Frankrigs smukkeste. Det er Laiterie de la Reine (dronningens mejeri) og DeLorme giver en fin lille analyse af den, herunder også den tilhørende symbolik.

Bogen er både velskrevet og underholdende. Her og der er slutningerne måske nok lidt hurtige, og for første dels vedkommende er der, i forbindelse med Louis XIV, lidt rigeligt med kongerøgelse. Bogen får derfor her og der et vist anstrøg af "coffee-table book"; men det skal dog ikke afholde den seriøse læser fra at give sig i kast med den. DeLorme har anlagt en interessant og absolut givende

vinkel på sit stof, og hun kommer omkring en hel del som ikke tidligere er blevet behandlet af havehistorikere. Garden Pavilions er meget rigt illustreret med både farve- og sort/hvide fotos. Mange af illustrationerne er gengivelser af lidet kendt kildemateriale.

Erik Kalsgård Poulsen

Gardens of France. A Touring guide to over 100 of the best gardens

Patrick Taylor

pp. 144.

Mitchell Beazley, 1998

ISBN 1 85732 873 6

Forfatteren er en internationalt kendt autoritet både hvad angår havekunst og havehistorie.

Guiden er opdelt efter fem franske regioner. Med beskrivelserne af de mange haveanlæg følger oplysninger om åbningstider, entreafgifter og om der er en restaurant el. lign i nærheden. Signaturer angiver om haven formel, landskabelig, historisk, er en køkkenhave, om den er botanisk interessant, om der er topiarier, staudebede, og vand- og/eller arkitekturelementer.

Beskrivelserne er meget personlige og viser Taylors smittende kærlighed til franske haver. I forordet udtrykker han ønsket om at aflive den fremherskende myte, at der i Frankrig kun findes arkitektoniske haveanlæg med formklippede buske og træer. Det må siges at lykkes til fulde, for præsentationerne har stor spændvidde både hvad angår havernes form, indhold og funktion. Der er naturligvis mange historiske slotshaver, både formelle og landskabelige; men der er også eksempler på nyere og helt nye haver. Blandt sidstnævnte er Jardins de Plantbessin fra 1986, beliggende ca. 10 km sydvest for Bayeux. Om denne have skriver forfatteren: "No gardener could fail to fall under its spell". I Frankrig er der en lang tradition for offentlige parker og flere af dem er med på Taylors liste. Det gælder Jardin de la Fontaine i Nîmes og Jardin de Public i Bordeaux. De er begge fra omkring midten af det 18. århundrede og regnes blandt de smukkeste i Frankrig. Også nye offentlige parker er med; blandt dem Parc Floral de Paris, ved Château de Vincennes. Det startede med blomsterudstillinger i 1966; men i dag er der en 30 ha. stor udstillingshave, - utrolig populær blandt pariserne. To andre Parc de Vilette (på det tidligere kvægtorv) og Jardins des Halles (hvor markedshallerne lå tidligere) er også begge beliggende i Paris. Jo, franskmændene kan stadig. I landet findes en del botaniske haver og aboreter, og flere af dem er naturligvis også med i guiden. De er ofte meget gamle; Jardins des Plantes i Paris er således grundlagt af Louis XIII i 1626. Den nævnte have er meget smukt anlagt, med store plantesamlinger som publikum kan glæde sig over, for som det er tradition fungerer haven både som forskningsinstitution og som offentlig park.

Ud over oversigtskort og planer er bogen udstyret med et væld af smukke farvefotos. Mange af dem er taget af forfatteren selv. De illustrerer fuldt ud spændvidden indenfor dagens franske havekunst. Der nogle fejl hvad angår årstal og indplotning af havernes beliggenhed på

oversigtskortene; men det ændrer ikke ved helhedsindtrykket. Guiden er meget meget anbefalelsesværdig. Det gælder hvad enten man ønsker at rejse i Frankrig, eller blot at lade sig inspirere.

I serien er der udgivet tre andre publikationer: Gardens of Germany, Gardens of Italy og Gardens of Britain.

Erik Kalsgård Poulsen

The Medieval Garden

Silvia Landsberg

pp. 144

British Museum Press

Paperback 1998 (hardcover 1995)

ISBN 0-7141-0590-2

£ 9.99, dk.169,00

Forfatteren er havehistoriker, praktiker og lektor, Dr. Hun har, foruden omfattende forskning, genskabt adskillige haver fra perioden mellem det 12. og det 16. århundrede.

The Medieval Garden udkom første gang i 1995 i en indbundet udgave og foreligger nu som paperback. Efter en indledning følger en gennemgang af forskellige typer af middelalderens engelske haver. Der var den indhegnede, ofte muromkransede "prydhave" (Herber), lysthaven (the pleasure park), nyttehaven, frugthaven og vingården (kunne have stærk karakter af have). På grund af kildematerialet karakter fokuserer Landsberg naturligvis mest om adelens og de kongeliges haver; men borger- og bondehaver er også med. Haverne ved de store klostreanlæg indtager en fremtrædende plads i præsentationen. Det skyldes naturligvis gejstlighedens store betydning i perioden. Af særheder i forbindelse med klostre beskriver forfatteren blandt andre the cloister garth (klostergården, som kunne have præg af egentlig have), the cemetery orchard (kirkegården, som også var en have), the infirmarium garden (apoteker haven), obedientia gardens (gejstlige privat haver), green court (grønning) og the cellarer's garden (kældermesterens have). Sidstnævnte var et større område beliggende udenfor klostermurene hvorfra der blev leveret forsyninger til klostrenes kældre. Dette anlæg kunne bestå af blomster-, nytte-, og frugthaver, græsege (hvor der høstes hø, blandt andet til brug i latrinerne og til at strø ud på refektoriets, det vil sige spisesalens gulv) samt grønne marker til malkekøerne. For at munkene kunne nyde dette smukke varierede anlæg var det forsynet med brede spadseregange, også gennem græsmarkerne hvor der voksede spredte frugttræer.

Efter denne gennemgang tager forfatteren fat på en række emner, herunder havens elementer. Blandt disse kan nævnes løvgange og løvhytter, siddepladser, bede, gange, grønsvær og "flowery meads". Sidstnævnte var imitationer af blomsterenge og de kendes i dag på grund af bevarede malerier fra perioden. Andre emner er plantemateriale (bl.a. i form af plantelister) og dyrkningsmetoder (herunder lugning, vanding og rotation af afgrøder). I de to sidste kapitler omhandler genskabelse af historiske haver, samt forslag til hvordan en "middelalderhave" kan anlægges.

Landsbergs værk er på flere måder en ganske

bemærkelsesværdig. Det gælder først og fremmest det omfattende kildemateriale, hvor udvalgte eksempler medtaget, dels i form af billedmateriale, dels i form af citater fra samtidige tekster. Forfatteren har endvidere foretaget en imponerende sammenfatning af den foreliggende forskning på området, og som det fremgår af ovenstående er det en bred vifte af emner og et væld af detaljer læseren præsenteres for. Hertil kommer Landsbergs eksperimenter med at afprøve forskningsresultaterne i rekonstruerede anlæg. Den første genskabelse (færdiganlagt i 1982) ligger bag the Tudor House Museum i Southhampton (fra tiden 1485-1602). Andre eksempler er "the Queens Herber" ved Wolvesley Palace i Winchester (13. årh.) og Sir Roger Vaughan's have ved Tretower Court (15. årh.). Ved hjælp af smukke informative fotos kan læseren ved selvsyn se mange eksempler på hvordan middelhaverne kan have set ud. Endelig skal nævnes de mange oversigtskort, plantelister og tegninger hvor forskningsresultater om sættes i billedlig form. Illustrationsmaterialet både varieret og informativt. De mange farvebilleder er meget smukt gengivet.

Bogen er både velskrevet og fængslende, en fryd at læse og meget anbefalelsesværdig.

Erik Kalsgård Poulsen

Övrigt

Kurser på Alnarp VT 99

Här följer beskrivning av kurser i trädgårdshistoria (5 poäng, B-nivå, 200 timmar) samt trädgårdsrestaurering (10 poäng, D-nivå, 400 timmar) som ges under vt 1999 av Institutionen för landskapsplanering, Alnarp.

Trädgårdshistoria

Kursens mål:

Kursen skall ge grundläggande kunskaper om i första hand den europeiska trädgårdshistorien från antiken och fram till våra dagar, med betoning på svenska förhållanden och med vissa internationella utblickar, såväl ur ett arkitekturhistoriskt som ur andra discipliners perspektiv.

Kursen skall på ett grundläggande plan göra studenterna bekanta med ämnets litteratur och otryckta källmaterial och dess behandling i trädgårdshistorisk uppsatsskrivning.

Kursen skall redovisa den pågående trädgårds-historiska diskursen i samhället, och därmed även fungera som grund för förståelse av samtida landskapsarkitektur. Kursen skall speciellt belysa frågorna om bevarande, vård och utveckling/exploatering av historiska trädgårdsanläggningar.

Kursens innehåll:

Kursen omfattar föreläsningar, seminarier, exkursion(er), övningsuppgift(er), litteraturstudier och tentamen.

Kursen behandlar trädgårdens historia framförallt med utgångspunkt i trädgårdens form (arkitektonik) och innehåll (element). Bilden kompletteras dock med trädgårdens

funktion (användning) och dess meningsbärande rollers (symbolik) förändring över tiden, liksom av både tekniska och ekonomiska aspekter på trädgården och trädgårdsarbetet.

Litteratur på svenska/skandinaviska och engelska i storleksordningen 1000 sidor ingår.

Trädgårdsrestaurering

Kursens mål:

Kursen skall förmedla kunskap om bevarande- och restaureringsproblematiken gällande historiska trädgårdsanläggningar i hela dess hela vidd - ideologiskt, lagstiftningsmässigt, praktiskt och gestaltningsmässigt.

Kursen skall göra studenterna förtrogna med hela processen kring bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar, från arkiv- och fältstudier över målsättningsdiskussioner till förslagsställande och vård- och skötselplaner - genom arbete med aktuella anläggningar.

Kursen skall förmedla de senaste internationella rönen och den internationella debatten på restaureringskonstens område - begreppet "conservation".

Kursens innehåll:

Kursen omfattar föreläsningar, seminarier, exkursioner, övningar med författande av papers och restaurerings-, vård och skötselplaner, litteraturstudier och tentamen.

Tonvikten läggs på följande moment:

Begreppen conservation, restoration, rekonstruktion och dess svenska motsvarigheter.

Restaureringsideologi - europeiska exempel under 1900-talet.

Målsättningsdiskussionen - Venedig-, Florens- och Burradokumenterna.

Källforskning - arkivstudier, trädgårdsarkeologi, biologisk substans.

"Researching a Garden's History".

Förslagsställande (alternativ), vård- och skötselplaner.

Exkursion(er) till genomförda viktigare europeiska restaureringsexempel (Holland, England, Tyskland).

Litteratur på svenska och engelska i storleksordningen 1 000 sidor ingår.

Övriga upplysningar

Kursen vänder sig förutom till studenter på landskapsarkitekturprogrammet även till yrkesverksamma högskoleutbildade - arkitekter, landskapsarkitekter, antikvarier, biologer m.fl. - som arbetar med restaureringsfrågor.

Kjell Lundquist